

INTRODUCERE

1. **OBIECTUL CERCETĂRII**

Sintagma *propoziție relativă* denumește un tip de propoziție subordonată, cu element jonctiv relativ (pronominal, adjectival sau adverbial), opozabilă din această perspectivă subordonatei conjuncționale.

În ultimele decenii se manifestă o constantă preocupare a lingviștilor pentru descrierea fenomenului sintactic, semantic și pragmatic pe care îl reprezintă propozițiile relative (și interogative). Mărturie stau sutele de studii¹ de mai mare sau mai mică amploare dedicate relativelor din cele mai diverse limbi naturale, simpozioanele, congresele și conferințele care au ca temă structurile relative (și interogative – structurile *wh/qu*). Limba română nu face, desigur excepție², însă nu putem trece cu vederea faptul că în lingvistica românească studiile referitoare la relative au acordat o atenție mai mică fenomenului sintactic reprezentat de construcția relativă în ansamblu. Puține sunt abordările de sinteză sau de tip „monografic” consacrate propozițiilor relative³ (comparativ cu preocuparea pentru descrierea acestora în alte limbi)⁴. Mai numeroase sunt lucrările (articole, gramatici academice sau de autor) care tratează relativele în legătură cu alt fenomen sintactic – subordonarea, a poziționarea – sau se ocupă de un aspect particular legat de propozițiile cu conector relativ. Lipssește, așadar, o descriere a relativelor românești care să aibă în vedere, într-o perspectivă de ansamblu, pe lângă tipologia structurală și inventarierea tiparelor sintactice proprii limbii române, implicarea acestui tip de construcție în fenomenele de anaforă, focalizare și tematizare, restricțiile privind dublarea prin clitic, relația dintre tipul structural și funcția pragmatică etc.

Descriind structurile relative românești, intenționăm să demonstrăm că propoziția relativă trebuie privită ca un fenomen lingvistic complex și nu numai ca un tip de subordonată. Complexitatea la care ne referim este determinată mai ales de natura *pro-nominală*⁵ a conectorului interpropozițional⁶. Grație acestuia, subordonata relativă se află într-o relație sintactică și semantică intimă cu grupul sintagmatic pe care îl modifică⁷.

Investigarea amănunțită a fenomenului⁸ presupune:

- definirea configurației numite *propoziție relativă* (delimitarea sintactică a construcțiilor „sinonime“ și „omonime“);
- descrierea mecanismului / mecanismelor de formare a construcției și identificarea tipurilor structurale (sintactice);
- descrierea relațiilor în care se angajează conectorul cu grupul sintagmatic modificat, pe de o parte, și cu constituenții sintactici ai subordonatei, pe de altă parte;
- determinarea factorilor (sintactici, semantici, pragmatici) care declanșează formarea relativei, alegerea conectorului, alegerea tipului de structură etc.

2. IPOTEZE, METODE, INTERES TEORETIC

Lucrarea de față își propune să realizeze o investigație asupra sintaxei propozițiilor relative în limba română contemporană care să țină seama și de fenomene sintactico-semantice și pragmatice pe care le considerăm indispensabile pentru o prezentare de tip monografic. Demersul nostru este unul de tip descriptiv, în cadrul sintaxei generative⁹, model teoretic pe care îl reținem „în spiritul“ și nu neapărat „în litera“ sa. Cu riscul ca descrierea pe care o propunem să pară eclectică sub aspectul fundamentării teoretice, nu putem neglija o lungă tradiție a studiilor de sintaxă românească realizate în afara cadrului generativ și ale căror rezultate și intuiții sunt adesea ignorate în abordările generative ale românei din ultimul deceniu. „Inadecvarea“ sau imperfecta „sincronizare“ a lingvisticii românești la ceea ce se întâmplă în sintaxa mondială nu diminuează în nici un fel validitatea cercetărilor de aici. În consecință, ne propunem să ținem seama de ceea ce s-a construit în lingvistica autohtonă din ultimele decenii, desigur, confruntând rezultatele studiilor care se ocupă de sintaxa relativelor cu stadiul actual al teoriei sintactice.

O altă „inconsecvență“ în demersul nostru teoretic ar putea părea faptul că am acordat importanță alcătuirii unei consistente *colecții de structuri relative* – pe care ne îngăduim să o numim în continuare *corpus*, deși este departe de sensul tehnic al conceptului –, cu care ilustrăm o descriere în esența ei de tip generativ. Ar putea părea așadar „neortodoxă“ asocierea a două metodologii de cercetare, cunoscută fiind opoziția manifestată de Chomsky (și apoi de numeroși generatiști) împotriva corpusului ca sursă de informație pentru lingvist¹⁰.

Dezbaterea privitoare la relevanța, pentru lingvist, a datelor obținute dintr-un corpus de limbă reală vs. datele izvorâte din mintea lingvistului este

10

destul de veche și se corelează cu o dezbateră teoretică ea însăși de o și mai mare vechime: empirism vs. raționalism. Teoria raționalistă se bazează pe date comportamentale artificiale și pe judecăți emise în urma unui proces de introspecție. Sursa acestor informații este însuși lingvistul, în majoritatea cazurilor vorbitor nativ al limbii respective. O abordare empiristă asupra unei limbi naturale e dominată de observarea datelor naturale, a secvențelor reale emise în limba respectivă de vorbitori reali. Evident, dihotomia empirism – raționalism nu se reduce doar la trăsăturile pe care le-am reținut aici; am dori doar să subliniem faptul că există avantaje și dezavantaje în ambele abordări, așadar, s-ar putea ca o formulă de „mediere“, de „conciliere“ a două direcții opuse să fie profitabilă pentru o descriere sintactică (desigur, cu riscurile amintite mai sus)¹¹. De aceea, analizele pe care le propunem pe parcursul descrierii pornesc de la fapte de limbă concrete, identificate în corpusul pe care l-am alcătuit; așadar, perspectiva nu poate fi una riguros „sintetică“.

Prima parte a lucrării este consacrată delimitărilor teoretice și trecerii în revistă a diverselor puncte de vedere exprimate în literatura de specialitate în legătură cu propozițiile relative. Prezentăm aici conceptele operaționale în descrierea sintactică a propozițiilor relative și motivăm alegerea cadrului teoretic.

În partea a doua, propunem o descriere a tipurilor de relative în limba română, confruntând considerațiile legate de sintaxa acestor construcții cu aspecte semantice și pragmatice implicate în structurile relative.

Ipoteza de la care pornim este aceea că în ciuda varietății structurilor relative „de suprafață“ (așa cum reiese din descrierile tradiționale), tipurile sintactice „de bază“ au o organizare mai simplă, sunt mai puțin numeroase; diversitatea realizărilor are ca sursă fie fenomenul de omonimie sintactică, fie alte fenomene de natură semantică și pragmatică pe care le vom prezenta la momentul potrivit.

În majoritatea gramaticilor românești¹², relativele sunt considerate propoziții subordonate ocurente în diferite poziții sintactice actualizate la nivel frastic. În lucrări mai vechi, sintagma „propoziție relativă“ trimite la un singur tip de subordonată: propoziția atributivă¹³.

Propunerea noastră privind clasificarea sintactică a relativelor este identificarea a două clase majore: *relative complete* (saturează una dintre valențele combinatorii ale unui element¹⁴ din propoziția matrice) și *relative periferice* (cu caracter facultativ, parantetic). Distincția este susținută și de faptul că în descrierea acestor structuri în cadru generativ, de formarea relativelor se poate da seamă în două moduri: relativele pe care le

numim *completive* se obțin prin deplasarea elementului relativ în poziția de *specificator* al unei proiecții maxime care are calitatea de *complement* al unui element din propoziția regentă, în vreme ce structurile relative *periferice* se obțin printr-un alt mecanism, de tipul adjoncționării¹⁵, proiecția maximală corespunzătoare relativei rămânând în afara grilei de valențe a oricărui element din matrice.

În termeni tradiționali, relativelor din prima clasă le corespund *atributivele restrictive, relativele libere necircumstanțiale* (pentru care în literatura de specialitate se propune adesea interpretarea ca relative cu antecedent nul) și unele *relative libere circumstanțiale* a căror ocurență este determinată de natura semantico-sintactică a termenului regent (v. Dindelegan, 1976/1999, 71-74, unde se disting, pe baze relaționale, două poziții sintactice: *Circ₁ – Circ₂*, respectiv *Cant₁ – Cant₂*). Cea de-a doua clasă, mai eterogenă decât prima sub aspectul clasificărilor tradiționale, conține propoziții considerate *atributive relative non-restrictive, circumstanțiale* (facultative), *apozitive propriu-zise, relative continuative, progresive, infinitivale* etc.

În clasa relativelor *periferice* distingem două subclase, după tipul elementului de relație: *relativizator* vs. *relator*¹⁶, adică element relativ deplasat dintr-o poziție sintactică relativizată, respectiv element relativ cu statut de conectiv similar conjuncțiilor.

Din altă perspectivă, după tipul de relație sintactică în care se angajează propoziția introdusă prin relativ, deosebim relative subordonate, adordonate, supraordonate¹⁷. *Tabelul 1* prezintă clasificarea pe care o propunem.

Tipul sintactic	După relația cu regentul din matrice	După relația sintactică generatoare		Correspondența în terminologia tradițională
<i>Relativizate</i>	COMPLETIVE	subordonare		atributive restrictive
				relative „libere“ necircumstanțiale
<i>Adjoncționate</i>	PERIFERICE	Ador-donare	apozitionare	apozitive propriu-zise
			coordonare	„legătură relativă“
		subordonare		atributive non-restrictive
				circumstanțiale
supraordonare		incidente		

Tabelul 1

3. DESCRIEREA CORPUSULUI

Limba română nu dispune încă, din păcate, de un *Corpus* (înțeles în sens tehnic, de bancă de text în format electronic, procesabil automat), astfel încât cercetările efectuate în orice zonă de interes a lingvisticii să-și poată confirma ipotezele prin confruntarea cu fapte concrete de limbă, reprezentative pentru toate registrele limbii și suficient de bogate pentru a permite cuantificări, evaluări calitative, teste „de popularitate” pentru un anumit item și statistici în legătură cu o anumită problemă. Această stare de lucruri îl determină pe cercetătorul din domeniul limbii române să-și alcătuiască singur un corpus, adesea o simplă colecție de fișe, de extrase din texte (de obicei literare), criteriile care stau la baza alcătuirii lui fiind de cele mai multe ori, în mod inevitabil, subiective. Mai mult, alcătuirea unui corpus mai amplu, în variantă electronică, dispunând de mijloacele limitate ale unui PC (chiar performant) și cu efortul unei singure persoane este o activitate „cronofagă” și, din păcate, aproape sortită eșecului de la bun început, pentru că volumul de text procesat nu poate fi prea mare, iar lipsa unui program de procesare automată pentru limba română îngreunează operația de sortare a structurilor căutate.

Am trăit frustrarea determinată de aceste limite când am început să alcătuim un (micro)corpus pentru a ilustra trăsăturile formale și funcționale ale construcțiilor relative românești. Având drept model o serie de lucrări străine ai căror autori folosiseră în analiza unor fapte de limbă eșantioane din marile corpora ale limbilor studiate, am încercat să construim un modest fragment dintr-un posibil corpus românesc, adică am cules, am sortat și am inventariat eșantioane din câteva registre ale limbii, ajungând la o „colecție” de aproape 8000¹⁸ de structuri relative.

În plus, ne-am impus o condiție de „sincronicitate”, adică am intenționat ca toate textele să aibă același an de apariție (sau de „emitere”, în cazul textelor orale). Am întâmpinat dificultăți în a respecta întru totul această condiție, însă textele alese pentru corpusul restrâns sunt în majoritatea¹⁹ lor publicate / înregistrate într-un interval de timp limitat, respectiv între 1996 și 2002.

Corpus-ul²⁰ nostru este organizat în patru categorii, care se suprapun doar parțial stilurilor funcționale sau varietăților stilistice omonime – *academic* (*științific*), *jurnalistic*, *beletristic* și *colocvial*. *Tabelul 2* conține proporțiile și numele întreg al categoriilor.

<i>CATEGORII</i>	<i>Siglă</i>	<i>Nr. total de eşantioane</i>
BELETRISTIC	B	11
JURNALISTIC	J	4
ACADEMIC	AC	4
COLOCVIAL	C	4

Tabelul 2

ACADEMIC

- AC01 Vasile Tran, *Teoria comunicării*, curs în tehnologie ID, 2000, (f. e.²¹)
- AC02 *Simon Pauliuc și Cornel Dinu, *Geologie structurală*, Editura Tehnică, București, 1985.
- AC03 Gheorghe Crăciun, *Introducere în teoria literaturii*, Editura Magister, 1998 (f. e. + tipar).
- AC04 Ion T. Radu, *Teorii ale evaluării*, curs în tehnologie ID, 2001, (f. e.)

BELETRISTIC

- B01 *Răsvan Popescu, *Purtătorul de cuvânt. Jurnal*, Editura Universală, București, 2002.
- B02 Dusan Baiski, *Luna și tramvaiul 5*, Editura Marineasa, Timișoara, 1999 (f. e.)
- B03 Andrei Bodi, *Jurnalexpress Europa*, Editura Paralela 45, Pitești, 2000 (f. e. + tipar).
- B04 Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, Editura Minerva, București, 1988.
- B05a Răzvan Petrescu, *Într-o după-amiază de vineri*, Editura Cartea Românească, București, 1997, (f. e.)
- B05b Răzvan Petrescu, *Eclipsa*, Editura Cartea Românească, București, 1993 (f. e.)
- B06a Petre Cimpoieșu, *Simion Liftnicul – roman cu îngeri și moldoveni*, Editura Compania, București, 2000 (f. e.)
- B06b Petre Cimpoieșu, *Povestea Marelui Brigand*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000, (f. e.)

- B07 Adriana Bittel, *Întâlnire la Paris*, Editura Marineasa, Timișoara, (f. e.)
- B08 Ion Iovan, *Comisia specială*, Editura Cartea Românească, București, 1981, (f. e.)
- B09 Viorel Cristea, *Totu-i în floare, și el a fost la fel. Din jurnalul unui pictor naiv*, postfață de Radu Ionescu, Editura Marineasa, Timișoara, 1999, (f. e.)

COLOCVIAL

- C01 *PRO TV (aprilie 2001, august-septembrie 2002).
- C02 *MIX TV (aprilie 2001).
- C03 *Antena 1 (aprilie 2002).
- C04 Liliana Ionescu-Ruxăndoiu (coord.), **Interacțiunea verbală în limba română actuală. Corpus selectiv. Schiță de tipologie*, Editura Universității București, 2002.

JURNALISTIC

- J01 „Adevărul“ (martie 1999 – octombrie 2002), (f. e.)
- J02 *, „Cotidianul“ (august 2002).
- J03 „România liberă“ (august – octombrie 2002), (f. e.)
- J04 *, „Transilvania Expres“ (august – octombrie 2002).

Din perspectiva opoziției artistic / non-artistic, textele pe care le-am selectat aparțin mai ales zonei nonartistice, chiar cele din categoria *beletristic* sunt exclusiv texte în proză, roman sau proză scurtă contemporană, caracterizate prin prezența într-o mică măsură a unui limbaj conotativ sau a inovației sub aspectul mijloacelor de expresie; de altfel, trei dintre textele glosate sunt jurnale (așadar, texte de tip nonficțional), pe care le-am încadrat în categoria *beletristic* tocmai în ideea că privim această categorie într-o accepție diferită de cea uzuală. Categoria pe care am intitulat-o *colocvial* este cel mai slab reprezentată în corpusul nostru, întrucât culegerea textelor de limbă vorbită pune probleme de mare dificultate, aproape imposibil de rezolvat de către un singur cercetător, cu atât mai mult cu cât tema cercetării noastre nu este lingvistica corpusului, ci sintaxa unui tip de subordonată. Cu câteva excepții – înregistrările mesajelor telefonice ale telespectatorilor unui post de televiziune și ale unor *talk-show*-uri de televiziune – materialul pe care l-am avut în vedere este preluat din corpusul alcătuit de cercetătorii de la Universitatea din București – *Interacțiunea*, 2002.

Am încercat să reducem efectele acestui dezechilibru cantitativ între categorii selectând cât mai multe texte scrise (cele din categoria *beletristic* și *jurnalistic*) care să conțină formule și expresii apropiate de cele din româna de uz mediu²². Singurele eșantioane de limbă vorbită, de conversație reală din corpusul nostru sunt cele extrase din *Interacțiunea*, 2002, însă din păcate nu am putut prelucra integral materialul din volum, pentru că procesarea corpusului era aproape încheiată în momentul apariției lui.

După Olofsson, 1981, care a efectuat o analiză a relativelor în engleza americană, bazându-se pe un corpus de limbă scrisă²³, se poate atinge un „punct de saturare“ în identificarea frecvenței cu care se manifestă anumite trăsături sintactice la aproximativ 20 de texte (circa 40.000 de cuvinte) dintr-un corpus compozit. Investigarea operei integrale a unui singur autor se poate face chiar pe un număr mai mic de texte (de cuvinte), dată fiind uniformitatea previzibilă a utilizării structurilor. Majoritatea textelor din categoria *beletristic* au peste 2200 de cuvinte (adică extinderea considerată standard în lingvistica corpusului). Textele integrale procesate au peste 40.000 de cuvinte, dar nu le-am împărțit în 20 de subcategorii, conform standardului amintit, pentru că am considerat operațiunea nerelevantă pentru scopul nostru.

Am acordat o importanță destul de mare procesării textelor, din convingerea că nu trebuie să vedem în corpus doar un instrument de lucru, ci și o modalitate (ne referim la analiza pe corpus) de a confirma sau infirma ipotezele teoretice, cu un grad de acuratețe rezonabil.

Toate textele din corpus sunt în format electronic²⁴, în fișiere *Word*, textele integrale sunt arhivate, listele cu propoziții relative excerptate sunt sortate după cele patru categorii, în funcție de elementul relativ. Fiecare construcție reprezintă un rând dintr-un tabel, în care am înregistrat și trăsături morfosintactice, semantice (și pragmatice, pentru câteva fișiere) ale construcției respective.

În alcătuirea corpusului, am procedat în două moduri: (a) pentru textele pe care le deținem integral în format electronic, am făcut căutarea printr-o metodă similară cu *KWIC-index* (*Key Word in Context* – „cuvânt cheie în context“), pe care am adaptat-o la posibilitățile noastre tehnice, și anume căutarea în fișierul *Word* cu comanda *Edit, Find*; cuvintele cheie utilizate sunt pronumele și adverbele relative: *care* (cu varianta *căr-*), *cine* (cu varianta *cui*), *ce*, *cât* (cuvânt întreg, și variantele *cât-*, *căț-*), *ceea ce*, *unde*, *când*, *cum*, precum și *oric-*. Apoi am eliminat manual structurile „parazite“²⁵. În final, am sortat materialul, în funcție de elementul relativ și de tipul de relativă din clasificarea tradițională (relative restrictive – RR,

relative apozitive – RAp, relative libere – RL), în fișiere separate. În glosele structurilor identificate și înregistrate prin această metodă nu am înregistrat decât codul categoriei (*Ac, B, J, C*), urmat de numărul de înregistrare al textului din categoria respectivă, apoi de numărul de înregistrare a construcției; pentru cele câteva texte pe care nu le deținem în format electronic sau pentru cele la care am folosit ambele variante, am indicat și pagina, după numărul construcției.

În cazul structurilor din categoria *colocvial*, am utilizat două surse: (1) corpusul alcătuit de cercetătorii de la Universitatea din București (*Interacțiunea*, 2002) – structurile excerptate (manual) din acest corpus le-am transcris în tabele – și (2) înregistrări (video și audio) ale unor emisiuni TV sau ale unor intervenții telefonice ale telespectatorilor²⁶, pe care le-am transcris integral, folosind un casetofon de tip *text transcriber*²⁷. Apoi, sortarea structurilor am făcut-o în mod similar cu a celor descrise mai sus. În cazul structurilor din micro-corpusul de limbă vorbită nu am avut în vedere înregistrarea în scris a particularităților de intonație, de intensitate a vocii; am notat în unele cazuri doar pauzele sau revenirile în care erau implicate cuvintele relative.

4. STRUCTURA VOLUMULUI

În prima parte a lucrării, *Delimitări conceptuale* (Cap. 1-4), ne ocupăm de aspecte generale care privesc propoziția relativă ca structură sintactică și semantică, abordăm problema terminologiei utilizate în clasificările curente ale relativelor și prezentăm câteva dintre modelele sintactice de descriere. În partea a doua, *Sintaxa propozițiilor relative în limba română* (Cap. 5-10), procedăm la o descriere a propozițiilor relative în limba română, propunând o clasificare (am îndrăzni să o numim) mai simplă decât cele tradiționale, identificând pe baza trăsăturilor sintactice pe care le manifestă, două tipuri de propoziții relative: *completive* și *periferice*. Unele dintre subcategoriile pe care le distingem în clasificare nu se suprapun cu tipurile de propoziții din clasificările tradiționale, pentru că operăm cu un alt criteriu, al intimității dintre propoziția relativă și un anumit constituent din matrice.

Descrierea sintactică este completată de observații de natură semantică, privind natura relației dintre relativă și constituentul modificat din matrice, precum și de observații privind pragmatica acestor construcții.

Considerațiile sintactice și pragmatice sunt confruntate cu rezultatele unor statistici efectuate pe corpusul avut în vedere.

NOTE:

-
- ¹ V. câteva dintre acestea în lista noastră de referințe.
- ² În numeroase studii de lingvistică (în cadru generativ sau non-generativ), româna furnizează cercetătorilor date interesante, relativele (și interogativele) românești aflându-se din ce în ce mai mult în atenția lingviștilor (v. de ex.: Rudin, 1988, Comorovski 1986, 1996, Dobrovie, 1990, 1994/2000, Grosu, 1995, 1996, 1998, Göbel, 1998, Bošković, 2002 etc.
- ³ V. Guțu, 1957, Pană, 1966, Nilsson, 1969, Edelstein, 1971, Cornilescu, 1980/1996 (studiu contrastiv asupra relativelor în limbile română și engleză).
- ⁴ Propozițiile relative reprezintă un constant obiect de cercetare pentru lingviști de diverse orientări (generativă, relațională, gramatici „de unificare“, funcționalistă, tradițională etc.) Ca observație generală, am putea adăuga că lingvistica anglo-saxonă se concentrează mai ales asupra descrierii sintactice a fenomenului, lingvistica franceză acordă o atenție sporită problemelor de semantică implicate în construcțiile relative.
- ⁵ Prin natură *pro-nominală* înțelegem aici calitatea de a substitui un nominal, așadar în această categorie privită în sens larg pot intra și conectorii de tip adverbial ai relativei, dat fiind statutul lor de *anaforice* (v. *infra*, Cap. 3).
- ⁶ Pentru acest concept, cf. Drașoveanu, 1968.
- ⁷ Nu folosim aici termenul în accepția lui tehnică, ci în cel mai general sens; vom arăta mai jos că nu toate relativele sunt modificatori propriu-ziși ai antecedentului.
- ⁸ Avem în vedere doar descrierea *sincronică* a propozițiilor relative românești (înțelegând prin aceasta o perspectivă *nondiacronică*, și nu strict statică, în sens saussurian); în măsura în care le considerăm relevante pentru înțelegerea unor aspecte ale fenomenului în limba actuală, aducem în discuție și elemente ce țin de dinamica, de evoluția construcțiilor relative.
- ⁹ V. *infra*, Cap. 2, prezentarea detaliată a cadrului sintactic de descriere pe care îl avem în vedere, precum și motivarea alegerii lui.
- ¹⁰ Pentru istoricul și anecdotică opoziției manifestate de generatiști față de evoluția lingvisticii corpusului, v. McEnery & Wilson, 2001, 5-7.
- ¹¹ Cf. Guțu-Romalo, 1973, 24 pentru o opinie similară referitoare la ipostazele analitică și sintetică ale lingvisticii moderne: „deși N. Chomsky subliniază cu vehemență diferențele dintre ele, nu există un raport contradictoriu: cele două direcții nu se exclud, ci, am îndrăzni să spunem, se completează“.
- ¹² V. *infra*, Cap. 2, prezentarea detaliată a unor puncte de vedere asupra relativelor, exprimate în studierea limbii române.
- ¹³ V. Guțu, 1957, după știința noastră, primul studiu asupra problemei în limba română în care se lărgeste accepția dată propoziției relative la orice tip de subordonată cu conectiv relativ.

-
- ¹⁴ Elementul respectiv poate fi realizat foncic sau vid.
- ¹⁵ V. sugestia că se poate vorbi de adjonționare în structurile relative românești la Dobrovie-Sorin, 1994/2000.
- ¹⁶ V. *infra*, Cap. 4, argumentarea acestei distincții.
- ¹⁷ Pentru această clasificare a relațiilor sintactice, cf. Diaconescu, 1992.
- ¹⁸ Cifra exactă: 7904 construcții (dintre acestea, 483 sunt relative interogative pe care le-am selectat pentru comparația cantitativă dintre relativele interogative și relativele propriu-zise).
- ¹⁹ Două dintre izvoarele corpusului fac excepție de la această condiție.
- ²⁰ Sub aspectul alcătuirii, modelul nostru a fost *The Standard Corpus of Present-Day Edited American English*; v., pentru descrierea lui, Olofsson (1981); ca sursă de informare privind metodologia glosării și procesării (manuale) a textelor ne-au fost utile lucrările lui Tony Mc Enery disponibile pe Internet, precum și Mc Enery & Wilson, 1996, 2001, Barnbrook, 1996.
- ²¹ Text în format electronic.
- ²² V., pentru acest concept, Ionescu-Ruxăndoiu, 2002, 53.
- ²³ *The Standard Corpus of Present-Day Edited American English*, alcătuit de cercetători de la Universitatea Brown, Providence, Rhode-Island; deși există numeroase alte corpusuri de limbă mult mai bogate și mai recente decât acesta, ne referim aici la materialul utilizat de Olofsson pentru că observațiile sale se referă la investigarea „joncțiunii relative“, adică structura sintactică pe care o avem și noi în vedere în lucrarea de față.
- ²⁴ Textele la care nu am avut acces în format electronic sunt notate cu asterisc în lista izvoarelor; în cazul acestora au fost culese doar tabelele cu propoziții relative.
- ²⁵ Omonimiile de tipul *care* – pronume / substantiv) cuvânt relativ /interrogativ etc. Chiar dacă nu le considerăm relative propriu-zise, am păstrat în corpus toate construcțiile interogative indirecte întâlnite și le-am procesat ulterior, după „cernerea“ construcțiilor, în fișiere distincte.
- ²⁶ Pentru *Telefonul telespectatorului* de la postul PRO TV, am folosit înregistrarea video care ne-a ușurat transcrierea textului – deja titrat pe ecran de operatorii televiziunii.
- ²⁷ Pe care l-am avut la dispoziție prin amabilitatea conducerii Consiliului Britanic Brașov.